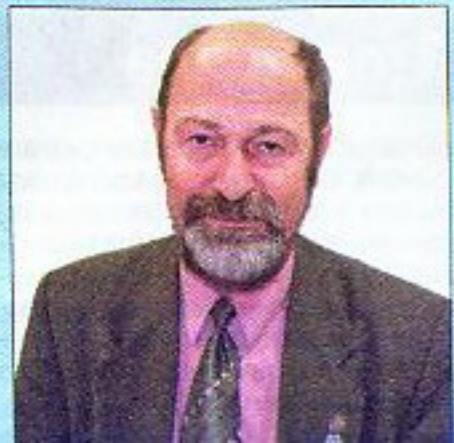

Родная мова з'яўляецца адным з найважнейшых складнікаў фарміравання грамадскай свядомасці, самаідэнтыфікацыі, найвялікшым багаццем, дадзеным кожнай нацыі, са знікненнем якога само існаванне пэўнага народа і створанай ім дзяржавы, яго унікальны характар, тое, што робіць яго адрозным ад іншых народаў свету, ставіцца пад пагрозу. Сёння мы гутарым з кандыдатам гістарычных навук, старшынёй грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" Алегам ТРУСАВЫМ.

Летапіс ТБМ

1989 - 2009

бую службовую пасаду, яму трэба рэальна ведаць дзве дзяржаўныя мовы, то зусім па-іншаму будучь адносіцца да вывучэння беларускай мовы ў школе і бацькі, і самі дзеці.

— Я скажу прасцей: беларус гаворыць на мове начальства. Каб чынавенства само загаварыла па-беларуску, то нікога і не трэба было прымушаць. За год-два загаворыць уся краіна. І хай фармальна будзе двухмоўе, не трэба мяняць законы. Толькі каб чыноўнікі паўсюль размаўлялі на беларускай мове.

— Але ж вашы справы ўяўляюцца відавочнымі забыткамі: абвесткі ў

— Таварыству беларускай мовы споўнілася 20 год з дня заснавання, з якіх палову вы з'яўляецца яго старшынёй. Па ініцыятыве каго і з якімі мэтамі стваралася ваша арганізацыя?

— Так проста атрымалася, што я ўзначальваю арганізацыю дзесяць год. Ініцыятараў фармальна было шмат: розныя міністэрствы, ведамствы, беларуская тэлевізія. А фактычна галоўным ініцыятарам і стваральнікам быў славуці наш пісьменнік, ён жа першы старшыня ТБМ, Ніл Гілевіч. Бо Ніл Сымонавіч даўно выношваў гэту ідэю і ўрэшце ажыццявіў.

Асноўнай мэтай дзейнасці арганізацыі з'яўляецца аднаўленне ў грамадстве стаўлення да роднай мовы як да нацыянальнай святыні, пашырэнне яе ўжытку ва ўсіх сферах жыцця Рэспублікі Беларусь, усебаковае развіццё і захаванне яе чысціні і самабытнасці, барацьба за забеспячэнне ёй статуса дзяржаўнай мовы. Галоўнай жа задачай ТБМ з'яўляецца адраджэнне беларускай мовы ў дзяржаўным, грамадскім і духоўным жыцці народа Беларусі, а таксама: зберажэнне і развіццё нацыянальнай культуры і народных традыцый, гістарычнай памяці, фарміраванне нацыянальнай свядомасці, прыкладанне намаганняў дзеля адраджэння ў Беларусі нацыянальнай асветы: дашкольных устаноў і школ усіх тыпаў, вышэйшых навучальных устаноў з выкладаннем усіх дысцыплін на беларускай мове.

— *Алег Анатольевіч, з часоў атрымання Беларуссю незалежнасці, ці змяніліся стан беларускай мовы ў краіне і адносіны да яе грамадства?*

— За гэтыя гады было шмат чаго. Спачатку — агульны пад'ём, Канстытуцыя, дзе беларуская мова была адзінай дзяржаўнай. Потым быў рэферэндум, які надаў статус дзяржаўнай і рускай мове. У Магілёве і Гродне сёння няма ніводнага беларускамоўнага класа, не кажучы ўжо пра школы. Так што радавацца няма чаго.

— *Якімі вы лічыце цяперашнія мэты і задачы вашай арганізацыі, можа, яны крыху змяніліся?*

— Яны не змяніліся, засталіся такімі ж: каб наша мова была не фармальна, а рэальна дзяржаўнай мовай. Каб на гэтай мове чалавек мог паразумецца ў любой дзяржаўнай структуры, у любым банку і ўстанове.

Трэба ўмець гаварыць «дзякуй»

— *Часам можна пачуць нараканні, што змяняецца колькасць беларускамоўных дзіцячых садкоў, класаў, школ...*

— Усё правільна. Праблема не столькі ў садках і школах, колькі ў беларускамоўнай вышэйшай адукацыі. Пакуль мы не створым некалькі элітных нацыянальных універсітэтаў, дзе ўсё будзе выкладацца па-беларуску, гэта праблема не знікне. Дзякуючы ТБМ засталася беларуская мова, прафесійная лексіка, як прадмет у ВНУ краіны. Тры гады запар выкідвалі гэты прадмет з усіх праграм, але дзякуючы Адміністрацыі Прэзідэнта краіны вярталі яго назад. Іншая справа, што колькасць гадзін урэзалі ўдвая.

Хачу сказаць, што шмат чаго залежыць ад чыноўнікаў у ведамствах, на месцах. Многія ж маглі б і па-беларуску выступіць. Чаму, прыкладам, перавялі на рускую мову выкладанне геаграфіі і гісторыі ў руска-ці беларускамоўных школах? Усе нарматывы дакументы толькі па-руску робяць... Таму самае «хворае» ў нас месца — гэта сістэма адукацыі. З пашырэннем ужытку беларускай мовы зусім іншая справа — Міністэрства культуры і ўся галіна культуры. Вельмі някепскія стасункі ў нас з Міністэрствам сувязі, якое друкуе шыкоўныя канверты, маркі. Добра працаваць з Міністэрствам інфармацыі, Нацыянальным банкам. Ёсць шмат арганізацый, ведамстваў, дзе да мовы ставяцца з павагай.

— *У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі ў межах Дзён еўрапейскай спадчыны адбылося пасяджэнне «Круглага стала» на тэму «Беларусь самабытная. Традыцыі. Мова. Рамёствы», прысвечанага праблемам захавання нацыянальнай гісторыка-культурнай спадчыны. Там была выказана думка, што, магчыма, ужо надышоў час стварыць Інстытут захавання беларускай мовы... Нават*

ЮНЕСКА агнесла беларускую мову дамоў, якім пагражае знікненне.

— Думаю, што да стварэння такога інстытута па пытаннях захавання беларускай мовы справа яшчэ не дайшла. Мова духоўна замацавалася ў грамадстве. Зараз гэта мова беларускай эліты, моладзі, культурных, адукаваных людзей. Гэта не мова вёскі, якая, на жаль, губляе многія свае традыцыйныя

Замежным фірмам пісалі на іх родных мовах, каб яны зрабілі рэкламу па-беларуску. І пасля таго, як з'явілася беларускамоўная рэклама сусветна вядомых фірм, іх продажы ўзраслі на дзесяць працэнтаў.

духоўныя і культурныя нацыянальныя адметнасці і не можа быць яе носьбітам і захавальнікам.

Апошнія, кастрычніцкія, апытанні паказалі, што палова беларусаў з вялікай павагай ставіцца да тых, хто гаворыць на роднай мове. А гэта без малага пяць мільёнаў чалавек! Сітуацыя рэзка змянілася, што гаворыць пра тое: праз некалькі гадоў і ўлада загаворыць на роднай мове. Вельмі малы адсотак, які як і ў савецкія часы, — 5 — 6 працэнтаў — усё ж лічаць яе бруднай, непрыгожай. Тэндэнцыя добрая, так што рана яшчэ напуг мову здаваць у архіў.

Прыемна, што літаральна на днях на гомельскую і магілёўскую тэлевізіі ў праграмы навін вярнулася беларуская мова.

— *Існуе трывалае грамадскае меркаванне: калі кожны грамадзянін, пачынаючы яшчэ з садка ці школы, будзе ведаць пра ўмову, што, каб заняць лю-*

грамадскім транспарце гучаць па-беларуску, беларускамоўныя шмалы, назвы вуліц... Зразумела, што гэта не абыходзіцца без розных цяжкасцей. Ці заўсёды знаходзіце паразуменне з чыноўніцтвам?

— Што можам, тое робім. Ведаецца, трэба з кожным чынавенствам мець асабісты кантакт. Прыкладам, як толькі новага міністра ці старшыню райвыканкама прызначаюць на пасаду, я адразу вінітую іх па-беларуску. Апошні раз, калі назначылі штат новых міністраў і іншых службоўцаў, пасля свайго вішавання ад прыкладна пяцідзесяці я атрымаў сорак два адказы ўдзячнасці: з іх большасць — па-беларуску.

Нядаўна сустракаўся са старшынёй Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Аляксандрам Зімоўскім. І бачу, што ёсць плён: беларускасці на тэлевізіі пабольшала. Крокі спакойныя, ціхія, але прадуманыя метадычна і граматычна. Трэба індывідуальна гаварыць з кожным чыноўнікам. І не лаяць, як гэта робяць некаторыя асобы, а і ўмець сказаць дзякуй. Беларусам наогул трэба развіваць гэту рысу — быць удзячным. Я як дэпутат ведаю: зробіш чалавеку дабро — маўчыць. Як яму кепска — ён ходзіць, плачацца, абуралася, просіць дапамагі — знікне і дзякуй не скажа.

Замежным фірмам пісалі на іх родных мовах, каб яны зрабілі рэкламу па-беларуску. І пасля таго, як з'явілася беларускамоўная рэклама сусветна вядомых фірм, іх продажы ўзраслі на дзесяць працэнтаў.

— *У праграме «Наша раница» канала АНТ з'явілася штотыднёвая рубрыка, прысвечаная беларускай мове, якую вядуць папулярны ў моладзевым асяродку Андрэй Таціндаг і ваша намесніца Алена Анісім. Чыя гэта была прапанова і ці не занадта экзатычны тангэм распавядае беларусам пра іх жа адмысловыя беларускія слоўцы?*

— Ініцыятыва належыць тэлебачанню. Як я казаў, пасля маіх сустрэч з кіраўніцтвам Нацыянальнай тэлерадыёкампаніі пайшлі нейкія зрухі. Дарэчы, Таціндаг — мой былы студэнт. Думаю, што тэлевізійныя знайшлі вельмі добры ход: калі людзі бачаць афраамерыканца, які бліскуча гаворыць па-беларуску, то самім беларусам павінна быць сорамна.

Віктар КАВАЛЁЎ

Фота аўтара